

Universell utforming i humanistisk perspektiv: konkretisering og tiltak

Inger Marie Lid, førsteamanuensis, Høgskolen i Oslo og Akershus

ingermarie.lid@hioa.no

Hva snakker vi om når vi snakker
om universell utforming?

FN-konvensjonen artikkel 2, def.

Med "universell utforming" menes: utforming av **produkter, omgivelser, programmer og tjenester** på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. "Universell utforming" skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 9

Med universell utforming menes **utforming** eller **tilrettelegging** av **hovedløsningen** i de **fysiske forholdene** slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig.

Disse to definisjonene er forskjellige, og innretningen er forskjellig. FN-konvensjonen har en artikkel 9 om tilgjengelighet i tillegg til artikkel 2, definisjon.

Dette må med:

- Menneskesyn og funksjonshemming:
Interaksjon menneske-omgivelse
- Menneskerettighetsperspektiv
- Samfunnsdeltakelse

Fortolkning av universell utforming på tre nivå:

Makro nivå	Menneskesyn, politiske prinsipper og lovgivning: universell utforming Kommuneplanens samfunnsdel?
Meso nivå	Prosjektorganisering politiske handlingsplaner og tekniske standarder: universell utforming. Reguleringsplaner
Mikro nivå	Individuelle perspektiv: tilgjengelighet, brukbarhet, samfunnsborgerskap. Opplevd tilgjengelighet

Funksjonshemming som en relasjon: et komplekst samspill mellom indre og ytre faktorer

Individuelle faktorer

Kroppslig sårbare situerte individ, livsløp. Helse, rehabilitering, funksjonsevne økonomi, utdanning, selvfølelse

Ytre faktorer

Verdier, lovgivning, politikk, arkitektur, holdninger, forventninger, kulturelle forhold, arbeidsmarked

+ selve interaksjonen, som ofte er preget av ulike grader av friksjon

Menneskesynet i universell utforming

Mennesker er kroppslig sårbare, avhengige og opplever forandringer gjennom livsløpet. Oppgaven er å tilpasse samfunnet til

Kommunedelplan Stavanger

Mangfold:

Delmål

En by preget av åpenhet, inkludering og mangfold. Trygghet mot diskriminering.

Strategier:

Ta i bruk gjeldende lovverk på området og arbeide aktivt for å hindre diskriminering.

Innarbeide prinsipper for universell utforming i kommunens planer.

Reguleringsplan, detaljregulering

- Funksjonshemmedes råd:
Prinsippene for universell utforming må ligge til grunn for planleggingen.
- Storhaugbydelsutvalg: Universell utforming må ligge til grunn

Hva er kunnskapsgrunnlaget for praksis?

Fra vedtaket

Kommentar til merknad:

Merknaden er tatt til følge. Tiltak innenfor planområdet skal ha fellesarealer som er universelt utformet, samt 10 % av hotellrommene. I eksisterende bebyggelse må det vurderes hvordan krav til universell utforming kan imøtekommes, i forhold til hva som er mulig.

Universell utforming som faglig oppgave

FN-konvensjon artikkel 4

å iverksette eller fremme forskning og utvikling av varer, tjenester, utstyr, bygg, anlegg og opparbeidede uteområder som er universelt utformet i samsvar med definisjonen i artikkel 2 i denne konvensjonen [...] og fremme universell utforming i utviklingen av standarder og retningslinjer

Forts.

- i) å fremme opplæring i de rettigheter som er nedfelt i denne konvensjon, for **fagfolk og personale** som arbeider med mennesker med nedsatt funksjonsevne, slik at de lettere kan sørge for den bistand og de tjenester som garanteres gjennom disse rettigheter.

Samsvar i forståelser

- Universell utforming
- Tilgjengelighet
- Menneskelig mangfold: en konkret og empirisk ansvarlig forståelse
- FN-konvensjonens begrepsbruk og struktur

To nyhetsoppslag

NRK14.11.2012: Flirt-togene bygges om etter et halvt år på skinnene

NSB har bestemt seg for å bytte seter på de nye regiontogene sine etter mange klager fra passasjerer. www.nrk.no

Universell utforming 8.11.2012: Det mest moderne togsettet på norsk jord er nå satt på skinnene. FLIRT tilfredsstiller kravene om universell utforming.

Nå er NSBs storsatsing på universell utforming på skinnene. (Foto: NSB)

Prosjekt: UU i utdanning

- 3. årskull ergoterapi og ingeniør
- 1 uke fordypning
- 3 forelesere
- 2 dager gruppearbeid
- 1 dag presentasjon av gruppearbeid
- Evalueringsrapport
- Intervju med studentene
- Hva var erfaringene?

Tverrfaglig, men også transfaglig

Kunnskap om
individuelle forhold:

Fenomenologi

Medisin

Fysioterapi

Ergoterapi

Aktivitetsvitenskap

Hjelpemiddelbruk

Kunnskap om forhold i
ytre omgivelser:

Ingeniør

Arkitekt

Akustikk

Lys

Bæreevne

Materialkvaliteter

Kunnskap om interaksjonen i ulike situasjoner og
fra ulike perspektiv

Universell utforming som etisk utfordring

Arkitektur og planlegging som mulighetsbetingelse

Arkitektur er ikke nøytralt

Etisk utgangspunkt

- Kroppen er ikke en ting, men en situasjon. Den er vårt grep om verden. (Simone de Beauvoir)
- Kroppen og mennesket er en enhet av biologiske, psykologiske og kognitive dimensjoner, den kan ikke deles opp i mindre enheter. En felles og forskjellig allmenn kroppslighet

Kroppens enhet

- Fysisk kropp
- Mentale psykiske aspekt
- Kognitive aspekt

En fenomenologisk kroppsforståelse kan være instruktiv: Kroppen er menneskets grep om verden. Kroppen er menneskets situasjon. Mennesket opplever verden og tolkes av verden som kropp.

In-divid

Variasjoner i funksjonsevne som grunnleggende vilkår

- Medisinsk modell
- Sosial modell
- Relasjonell modell
- Universalistisk
- Normalitet
- Livsløp

Interaksjon menneske- omgivelse

Psykologisk

Sosialt

Fysisk

Tilgjengelighet omfatter både tekniske og sosiale forhold

Kontekstualisering

- Arkitekturens samfunnsperspektiv
- Politisk kontekst – f.eks. boligpolitikk
- Helsefagenes samfunnsperspektiv
- Politisk begrep om mennesket som kroppslig, skrøpelig med mange behov.
- Økonomi
- Bærekraft

Universell utforming og tilgjengelighet

FN-konvensjon

“Universal design” means the design of products, environments, programmes and services to be **usable** by all people, to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design. “Universal design” shall not exclude assistive devices for particular groups of persons with disabilities where this is needed.

- Universell utforming
- Tilgjengelighet som ivaretar mennesker som likeverdige
- Evaluering på individ- og gruppenivå

- Norsk lovgivning
- Internasjonal lovgivning
- Praksis: verdibasert praksis -
tverrprofesjonelt arbeid og medvirkning

Oppsummering

- Teknikk og etikk (+ metodikk)
- Menneskesyn: variasjoner i funksjonsevne som grunnvilkår, alder og livsløp
- Beskytte og fremme mulighet til samfunnsdeltakelse
- Sosialt grunnlag for selvrespekt: arkitektur og planlegging som mulighetsbetingelse

Referanser:

- Beauvoir, Simone de. *Det annet kjønn*. Oslo: Pax, 2000.
- Burton, Elizabeth and Mitchell, Lynne Inclusive urban design. Streets for life. Elsevier, Amsterdam, 2006.
- Forsyth, Ann and Southwork, Michael. "Guest Editorial: Cities Afoot – Pedestrians, Walkability and Urban Design". Journal of Urban Design No. 1, 1-3, 2008.
- Garland Thomson, Rosemarie. *Staring: how we look*. Oxford: Oxford University Press 2009.
- Imrie, Rob, And Hall, Peter Inclusive Design. Designing and developing accessible environments Spon Press: London, 2001.
- Iwarsson, S., & Ståhl, A., Accessibility, usability, and universal design – Positioning and definition of concepts describing person-environment relationships. Disability and Rehabilitation; 25, 57-66, 2003.
- Lid, Inger Marie "Hva kan man oppnå gjennom universell utforming? En undersøkelse av ulike sider ved begrepet" FORMakademisk 1/09.
<http://www.formakademisk.org/index.php/formakademisk/article/view/23/22>
- Lid, Inger Marie. "Likeverdig tilgjengelighet? En drøfting av menneskesyn og funksjonshemming med vekt på etiske problemstillinger knyttet til universell utforming, mangfold og deltakelse." PhD-avhandling ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo 2012.
- Lid, I. M. (2012). Universell utforming handler om deltakelse *Rehabilitering. Individuelle prosesser, fagutvikling og samordning av tjenester* (pp. 97-112): Gyldendal Akademisk.
- Merleau-Ponty Maurice, *Kroppens fenomenologi* Oslo, 1994.
- Nussbaum, Martha .Frontiers of Justice: Disability Nationality Species Memberships First Harvard University Press paperback edition, 2007 Shakespeare, Tom, Disability Rights and Wrongs London: Routledge, 2006.
- Siebers, Tobin, Disability and the right to have rights DSQ volume 27 nr. 1-2, 2007.
- <http://www.stavanger.kommune.no/Documents/KBU%20-%20Kultur%20og%20byutvikling/PLANSAKER/Utlaggelse/Utlagt%202012/2393P/2393P%20saksfremlegg.pdf>
- <http://www.un.org/disabilities/>
- <http://www.dac.dk/visEmneside.asp?artikelID=3920>